

VLOGA GORENJSKO-KOROŠKE PROMETNE PAHLJAČE PRI REKRUTIRANJU POMORSKEGA KADRA V PRETEKLOSTI (1812—1918)

MIROSLAV PAHOR

Na mednarodnem simpoziju Mogersdorf-Modinci leta 1977 v Radencih sem opozoril na problem furmanstva kot faktorja za razvoj pomorskega kadra stare Avstrije. Problem sem omejil na Štajersko kot deželo, ki je najbolj oddaljena od morja in od koder ne bi pričakovali toliko pomorskega kadra, kolikor ga v resnici srečujemo v obstoječih in slutimo v izgubljenih virih.¹ V razpravi sem dokazal, da so imele veliko vlogo pri odhodu mladine v mornarico magistralne in druge glavne ceste, kjer so se vsakodnevno gibali furmani na svojih poteh do Trsta in drugih pomorskih mest ter od tam na Dunaj in v druga večja avstrijska, a tudi ogrska in hrvaška mesta. Novejši študij razširja to problematiko na vse slovenske magistralne in glavne ceste. Pri tem se pa jasno kaže, da je največji vpliv za odhod v mornarico pripisati tako imenovanemu slovenskemu prometnemu križu, tj. cesti, ki iz Trsta pelje preko naših dežel na Dunaj, in cesti, ki pelje iz Šentvida ob Glini in Celovca preko Ljubljane in Novega mesta v Zagreb.

Iz tega križa sem trenutno izločil gorenjski del. Ker pa se ceste za Koroško cepijo na tri prelaze in ker se je pokazalo, da so važne tudi druge ceste, sem se odločil na kratko obdelati prometno mrežo, ki jo v naslovu imenujem gorenjsko-koroško prometno pahljačo. Vprašanje nastane, kakšne zveze imajo te ceste s pomorskim kadrom. Zato naj na kratko ponovim, da je v središču avstrijske države še danes v veljavi rek, da je »treba dobre mornarje iskati v hribih«. Pod terminom »hribi« sicer ne razumemo gora, temveč globoko zaledje. Toda zakaj ne bi ta rek veljal tudi za hriboviti Gorenjsko in Koroško? Odgovor pregledanih personalnih virov je v tem pogledu nedvoumno potrdil stari avstrijski mornariški rek.

Zaradi tega naj uvodoma na kratko podam nekoliko pregleda, od kod so se rekrutirali naši pomorščaki in koliko jih je bilo. Personalni viri Vojnega arhiva na Dunaju dokazujejo, da so slovenske dežele v obravnavanem času dale v vojno pomorstvo okoli 45.000 ljudi. (Pri tem pa naj poudarim, da je bilo mnogo personalnih virov izgubljenih.) Približno polovica naših pomorščakov je izhajala iz Trsta in neposredne okolice ter z območja, ki ga danes ponesrečeno imenujemo obalno območje. Ostane jih pa še vedno približno 21.000 do 22.000, ki so izšli iz globljega

zaledja, tj. z Goriške in Tolminske, s Cerkljanskega in Pivškega, iz Kranjske in Štajerske, a tudi iz Koroške. Kakor prva, tudi ta številka ni popolnoma zanesljiva zaradi nepopolnosti virov. Najbrž bo treba številke revidirati, kar bo slovensko udeležbo v vojnem pomorstvu znatno povečalo.

Avstrijsko mornariško zgodovino XIX. stoletja je treba — glede pomorskega kadra — ločiti na pet razdobij, ki ustrezajo petim glavnim administrativnim in kadrovskim reformam, ki so bile izvedene med leti 1812 in 1903.

1. Avstrijska mornarica je še v dobi trajanja napoleonskih vojn sprejela beneški način vodenja personalnega gradiva. To je trajalo do leta 1848, ko so se Benetke uprle cesarstvu in zajele polovico mornarice s štabom vred. Poleg glavne ali temeljne knjige so za oficirje obstajali še temeljni listi, kjer so zapisovali vse glavne podatke prizadetih. Za moštvo in podoficirje so obstajali le temeljni listi. Sprememba je bila v tem, da so formularjem dodali nekaj rubrik, med katerimi tudi rubriko o domovinski pripadnosti in znanju jezikov.² Te pa ni bilo obvezno izpolniti.

2. Leta 1849 je danski admiral v avstrijski službi Hans Birch von Dahlerup, ki je iz mornarice odpravil večino italijanskega kadra in odkril vrednost »kranjskih« mornarjev, uvedel novo administracijo. Več prostora je pustil za napredovanje v službi, premestitve in za letne ocene oficirjev in podoficirjev.³

3. Von Dahlerupovo administracijo je reformiral in dopolnil Mariborčan admiral Tegetthoff, ki je med letoma 1866 in 1868 opazil določeno zmedo v personalni administraciji. Novi formularji imajo obvezno jezikovno rubriko, pri čemer se je za Slovence uveljavilo načelo, da so svoj »kranjski«, »ilirski«, »vindišarski«, »slovenski« ali celo »štajerski« in »jugoslovanski« jezik spisovali praviloma na tretje mesto za obvezno nemščino in italijanščino.⁴

4. Četrto administrativno razdobje je leta 1883 uvedel admiral Maksimilijan Daublehsky von Sterneck, Celovčan, ki je tisto leto prevzel komando mornarice. Ta je v formularjih razširil prostor za oceno strokovne usposobljenosti, kar je dalo boljši razvid za pravičnejša napredovanja »ne glede na materin jezik.« Dalje je razširil staro prakso o rekrutiranju tako imenovanih mladeničev palube, mladeničev stroja in mladeničev krmila,

tj. dečkov od 12 do 17 let, ki so imeli po odsluženju tako imenovane vajeniške dobe največ možnosti za napredovanje.⁵

5. Zadnjo administrativno reformo je uvedel admiral Herman von Spaun leta 1903. Njegovi personalni listi so prilagojeni vsem modernim kriterijem. Prvič se tu pojavi rubrika o politični zanesljivosti ali nezanesljivosti.⁶ Poudarjena je strokovnost, pojavijo pa se tudi nove stroke in med njimi torpedna, ki so jo tedaj ločili od artilerijske. Tolminec Anton Haus, komandant mornarice od leta 1913 do 1917, je ocenil von Spaunovo administracijo za zgledno. Žal je od nje ostalo najmanj dokumentov, ker so bili večinoma vrnjeni državam naslednicam.

Za oficirski kader so ta razdobja nekoliko drugačna, vendar so razlike tako majhne, da jih v tem prispevku ne bi jemali v poštev.⁷

Gorenjce in Korošce srečamo v mornarici še pred Dahlerupovo administrativno reformo. Srečamo jih kot učence vojnopomorske akademije v Benetkah, kot oficirje, uradnike, zdravnike, tehnike, duhovnike, podoficirje in mornarje. Poleg teh je tudi nekaj prostakov pomorske artilerije in mornariške pehote. Konkretnije, viri med leti 1812 in 1848 navajajo 20 koroških in 8 gorenjskih oficirjev in uradnikov. V istem času navajajo viri 25 podoficirjev in med njimi 16 Korošcev.⁸ Poudariti je treba, da se je 9 oficirjev povzpelo iz vrst navadnih mornarjev, artileristov in infanteristov. To ne bi bilo nič čudnega, če ne bi med njimi srečali tudi podpolkovnike. Če torej upoštevamo manjkajoče vire in prištejemo mornarje v razmerju 6 : 1, kar je bilo tedaj za Slovence normalno, pridemo do števila približno 400 mornariških prostovoljcev ali poprečno 11 na leto, kar za ta prvi čas nikakor ni malo.

Za obdobje druge administracije je važno predvsem, kako so se Gorenjci in Korošci odzvali klicu admirala Von Dahlerupa, da bi nadomestili iz mornarice odpravljeni italijanski kader.⁹ Von Dahlerupovo poveljevanje mornarice je trajalo od februarja 1849 do poletja 1851. Njega posledice pa še do konca leta 1852, ko so bila dela za novo bazo mornarice v Pulju v veliki meri končana. V tem času beležimo 5 koroških¹⁰ in 5 gorenjskih¹¹ oficirjev in uradnikov ter 22 koroških¹² in 9 gorenjskih¹³ podoficirjev novincev. Pri tem naj že tu poudarim, da sem od vseh Korošcev, ki so se tedaj prijavi v mornarico, zabeležil le tiste, ki so na tem ali onem mestu vpisali eno od zgoraj omenjenih oznak za slovenski jezik. Takšnih pa je bilo le okoli 60 % in med njimi vsi oficirji. Tako lahko rečemo, da je v tem času odšlo v mornarico okoli 55 gorenj-

skih in koroških starešin. Upoštevajoč že omejeno razmerje napredovanj, pridemo do številke 385 prostovoljcev, ki so se na Koroškem in Gorenjskem odzvali klicu mornarice za blokado upornih Benetk in za izvedbo del pri novi bazi mornarice.

Od leta 1853 do konca leta 1868 je prišlo v mornarico 38 koroških starešin, ki so izjavili, da poznajo tudi slovenščino. Od tega je bilo 16 oficirjev in uradnikov¹⁴ ter 22 podoficirjev.¹⁵ V istem času beležimo 52 starešin z Gorenjske; med njimi je bilo 9 oficirjev in uradnikov¹⁶ ter 43 podoficirjev.¹⁷ Upoštevajoč še koroške Nemce, jih dobimo okoli 115 ali, vedno po istem razmerju, skupaj s prostaki vseh mornariških strok, približno 660 prostovoljcev. Poprečje druge administracije bi znašalo torej nekaj več kot 50 mornarjev na leto, kar pa gre pripisati v glavnem navalu v Dahlerupovi dobi.

V tretji administraciji navajajo viri 18 koroških oficirjev, zdravnikov in uradnikov¹⁸ ter 20 podoficirjev.¹⁹ Z Gorenjske pa je prišlo tedaj v mornarico 7 oficirjev in uradnikov.²⁰ Podoficirjev je bilo 17^{20a}. Skupaj s koroškimi Nemci pa dobimo približno 570 mornariških prostovoljcev. Tu pa je treba poudariti, da se je v tem času prijavilo v mornarico več kot 50 fantov iz Javornika, ki so izven razmerja za napredovanje, ker niso hoteli napredovati in so v celotni zgodovini slovenskega mornariškega kadra izjemen primer. Če jih prištejemo k ostalim, dobimo za to dobo okoli 630 prostovoljcev ali poprečno nekaj manj kot 45 na leto.

Dvajsetletje, ki sledi, je v znamenju administracije, ki jo je leta 1883 uvedel novi komandant mornarice, Celovčan Maksimilijan Daublebski von Sterneck u. Ehrenstein, admiral, ki je dunajsko vlado uspel prepričati o nevarnosti italijanskega imperializma. Kot rojen Korošec, ki je del svoje mladosti preživel v Celju, se je navezal na slovensko zaledje in na slovenskega človeka. V njegovi dobi imamo tako rekoč drugi vdor slovenskega kadra v vojno mornarico. Tedaj so mornariški prostaki tudi najlažje napredovali, saj se razmerje spremeni s 6 : 1 na 4 : 1 v korist tistih, ki so si lahko prišli enega od mornariških trakcev. V njegovem času je prišlo v mornarico kar 159 koroških starešin. Od tega je bilo 42 oficirjev²¹ in 117 podoficirjev.²² Tudi gorenjski kader se je številčno nekoliko povečal. V mornarico je tedaj prišlo 8 oficirjev in uradnikov ter 34 podoficirjev. Če prištejemo še koroške Nemce, dobimo okroglo 1580 gorenjskih in koroških prostovoljcev mornarice. Letno poprečje znaša torej 79 ljudi.

Zadnja Von Spaunova administracija je odnos do Slovencev precej spremenila. Avstrija je pripravljala vojno. Slovenske vojake je torej potrebovala na kopnem. Zato jih je v mornarico prišlo vedno manj. Medtem ko je bilo pred letom 1902 10 do 12 % celotnega oficirskega in podoficirskega kadra mornarice doma iz slovenskih dežel, je bilo ob koncu 1. svetovne vojne slovenskih mornarjev s starešinami vred manj kot 10 % jugoslovanskega kadra mornarice. Če pa upoštevamo tiste mornarje, podoficirje in oficirje, ki so se po vojni odločili živeti v Italiji ali v Zadru, zato niso vključeni v seznam jugoslovanskih dokumentov, potem se ta odstotek zniža na manj kot 8 % od Jugoslovancev v mornarici.

Iz Von Spaunove administracije lahko izluščimo sledeče:²⁵ Koroška je med leti 1903 in 1918 dala 48 mornariških oficirjev in uradnikov²⁶ ter 134 podoficirjev,²⁷ ki so se izjavili za Slovence. Tu niso vštet tisti, ki so se po prvi svetovni vojni odločili živeti v Italiji ali kateri drugi od držav naslednic (razen Jugoslavije). Že navedene številke pa so dovolj visoke. Dodati jim je treba le približno 140 koroških Nemcev. Seznam Jugoslaviji izročenihi virov navaja še 12 oficirjev in uradnikov,²⁸ 108 podoficirjev in 60 mornarjev.²⁹ Dodati je treba 15 oficirjev in podoficirjev ter 6 mornarjev z Gorenjske, ki so se odločili živeti v Avstriji.³⁰ Tu pa je treba poudariti, da v seznamu Jugoslaviji izročenihi dokumentov manjkajo vsi uradniki (vojni pisarji, komisarji, računovodje, profesorji in učitelji, inženirji, zdravniki itd.) ter vsi tisti podoficirji v rangu oficirjev uradnikov, tj. vsi strojniki od vodje stroja (rang zastavnika) do višjega štabnega vodje strojnega pogona (položaj polkovnika), prav tako pa tudi vsi takšni podoficirji drugih strok, kakor so torpedna, artilerijska itd. Gotovo je bil med njimi tudi kak Gorenjec. Toda že iz navedenih števil lahko razberemo, da sta napredovala dva od treh gorenjskih mornarjev, torej da je le vsak tretji ostal brez podoficirskega traku. V manjši meri se je to dogajalo tudi Koroščem, saj tam dobimo po enega koroškega starešino na enega mornarja. Česa podobnega najbrž ne bomo srečali nikjer drugje. Potemtakem bi znašalo število Koroščev v zadnji administraciji avstrijske vojne mornarice po obstoječih virih okroglo 360 ljudi. Če le-tim prištejemo tedaj službujoče Gorenjce, jih z obravnavanega področja dobimo 560 ali poprečno 35 na leto.

Seštevek vseh obravnavanihi znaša okrog 3600 starešin in mornarjev do leta 1902 ali 4200 do leta 1918. Ker so bili po letu 1902 zelo redki tisti ljudje, ki so potovali drugače

kot z vlakom, bomo za naše nadaljnje razmišljanje uporabljali prvi seštevek.

Toda to ni vse. Upoštevati bi bilo treba tudi trgovske pomorščake. Tu pa postaja vprašanje izredno težko, ker se viri niso ohranili ali so popolnoma nedostopni. Vemo na primer za 4 koroške navtike, ki so pluli v trgovski mornarici. To so bili Ernest Justenberger, Franc Grabušnik in Vladimir Vadnov, vsi iz Celovca ter Anton Fontana iz Beljaka.³¹ Vemo, da je bil Franc Mozer iz Celovca ladijski strojnik pri avstrijskem Lloydju.³² Prav tako poznamo dva trgovska kapitana iz Gorenjske tj. Mateja Gasserja iz Skofje Loke, ki je postal ladjar, ko je leta 1841 skupaj s Francem Jelovškom zgradil svojo ladjo³³ in Konrada Metlo iz Kranja, ki je plul za razne ladjarje.³⁴ Novo pristanišče v Trstu je gradil inženir in ladjar Jožef Mauser, Gorenjec iz radovljske okolice.³⁵ V seznamih študentov trgovsko-pomorske šole v Trstu je med deklariranimi »Kranjci« brez oznake rojstnega kraja gotovo tudi kak Gorenjec.³⁶ Toda prav nič ne vemo, koliko je bilo na trgovskih ladjah avstrijskih in tujih ladjarjev srednjega strokovnega ali priučnega kadra, kakor so na primer strojniki, krmarji, noštromi itd. Ne vemo, koliko je bilo poklicnih mornarjev. V seznamih Lloydvoh pomorščakov in drugih delavcev vidimo primke, ki bi jih lahko locirali v Kranj, Tržič, Kamnik, Radovljico in sploh na Gorenjsko.³⁷ Torej lahko mirno rečemo, da bi se seznam gorenjskih pomorščakov s tem zelo povečal.

Važno pa je poudariti naslednje. Obravnavano območje je dalo mornarici dva admirala, tj. Maksimilijana Daublebskega in Karla Žonto (Schonta) iz Celovca; prvi je bil 14 let komandant mornarice. Generalske epotele so nosili še dr. Avgust Detela iz Preske, dr. Adolf Steiner iz Celovca in superior Jurij Račič iz Preske pri Domžalah. Dalje izhaja iz tega območja pet kapetanov bojne ladje (polkovniki), tj. Franc Martinak iz Beljaka, Jožef Wilfan iz Škofje Loke, Rajmond Ferro iz Feldbacha, Konrad Wolf iz Velikovca in Viktor Vest iz Kranja. Polkovniški čin so imeli še dr. Viktor Slamnik iz Malošč, dr. Friderik Bogensberger iz St. Salvatorja in dr. Jožef Lužar iz Tržiča. Rang polkovnika so imeli višji mornariški komisar Rihard Milešič, strojni inženir Matija de Gasparo iz Beljaka in elektroinženir Rihard Canaval iz Celovca. Naj navedem še sedem kapetanov fregate (podpolkovniki). To so bili Johan Holeček in Johan Mosser, oba iz Celovca, Viljem Lang iz domačne vasi, Johan Taschwer iz Svetne vasi, Miroslav Makuc iz Slovenjega Plajberka, Franc Dworak iz Guštanja (Ravne) in Gabrijel

Lazarini iz Smednika. Predvsem pa naj poudarim dva oficirja, ki sta prišla v mornarico kot navadna mornarja — topničarja in sta se s svojo pridnostjo in prizadevnostjo povzpela do čina in položaja višjih oficirjev. To sta bila Jurij Leitgeb iz Beljaka, ki se je povzpel od mornarja do polkovnika mornariške artilerije in Jožef Fiedler iz Št. Vida, ki je službovanje v pomorski artileriji dopolnil s študijem in postal artilerijski inženir—polkovnik. Vidimo torej, da je to prav »lepa bera za hriboviti deželi, kot sta Gorenjska in Koroška.«³⁹

Tu se pa moramo vprašati, kateri so bili tisti pogoji, ki so naše ljudi privedli na morje in v mornarico. Žal nam tega ni mogoče slediti po virih. Navezani smo samo na ljudsko izročilo, ki pa se je v mnogih primerih izkazalo za zanesljivo. Prav tako smo navezani na geografsko karto gorenjskih in koroških cest.

Prvi pogoj so ceste. V našem primeru pridejo v poštev predvsem naslednje ceste:

1. cesta Ljubljana—Kranj—Tržič—Borovelje—Celovec—Šentvid ob Glini z odcepom Celovec—Trg na Koroškem,
2. cesta Ljubljana—Kamnik z odcepom za Moravče,
3. cesta Kranj—Jezersko—Železna Kapla—Velikovec—Wolfsberg z odcepom, ki iz Sinče vasi pelje proti Pliberku, Prevaljem in Guštanju (Ravne na Koroškem),
4. cesta Kranj—Radovljica—Jesenice—Podkoren—Beljak z odcepom, ki pelje iz Rikarje vasi v Podklošter, Šmohor in dalje v Ziljsko dolino.

Manj važne so ceste, ki iz Škofje Loke vodijo v Žiri, Železnike in Kropo, iz Radovljice v Bohinj, iz Borovelj v Beljak, in iz Beljaka v Špital ob Dravi preko Bistrice in Špaterjana. Če omenjene ceste pogledamo na geografski karti, dobimo vtis pahljače, ki ima držaj v Ljubljani, skrajna roba pa v Ziljski dolini in ob izlivu reke Meže v Dravo. Skrajne severne točke te pahljače so Špital ob Dravi, ozemlje Šentvida ob Glini in pa Wolfsberg. Pogled na geografsko karto nas prepriča, da težijo glavne smeri omenjenih cest na Ljubljano in dalje na Trst. Graditelji so torej hoteli poudariti odvisnost zaledja od pomorske uvozne in izvozne trgovine.

Drugi pogoj je trgovsko blago. Vprašanje je, kakšno blago je potovalo po teh cestah, predvsem pa, kaj sta lahko Gorenjska in Koroška nudili gospodarskemu razvoju pomorstva in ladjedelništva. Izročilo, zapisano v Selcih, Železnikih, Kropi in Kamni gorici trdi, da so tamkajšnji žebjarji in železarji

izvažali ladijske žeblje. To potrjujejo tudi viri od 18. stoletja dalje.⁴⁰ Izročilo v Planini in Senožečah trdi, da so gorenjski furmani prepeljali ogromno voz žebeljev. Podatki govorijo o trgovini z ladijskimi žebli z italijanskimi pokrajinami, npr. Ligurijo, Toskano in Markami, da ne govorimo o Benetkah.⁴¹ Drugi podatki govorijo o izvozu ladijskih žebeljev celo v klasične dežele železa, kakor je na primer Švedska.⁴² Torej je moralo biti tega blaga res veliko.

Izročilo iz Kamne gorice, Kroke in Škofje Loke, ki ga potrjujejo tudi podatki, zapisani v Senožečah, trdi, da so iz Kroke in Kamne gorice odhajale v tržaške ladjedelnice precejšnje količine ladijskih zakovic. Isto trdi tudi izročilo na Jesenicah, v Javorniku in Žirovnici za jeseniško železo. Na Jesenicah trdijo, da so šli proti Trstu tudi liti izdelki za ladijske stroje in to še pred gradnjo gorenjske železnice. Vse to so prevažali gorenjski furmani.

V Bohinjski Bistrici, Stari Fužini, Srednji vasi in Bitnjah smo dobili podatke o bohinj-skem profiliranem železu, ki so ga s tovarniki (kasneje z vozovi) tvorili v Trst in Benetke.

V Dobrli vasi, Železni Kapli, Šentjakobu v Rožu in v Selah smo zapisali, da so Korošci prodajali v Trst skoraj ves pridelek voska, ki so ga v ladjedelništvu uporabljali za povoščeno platno. Nekateri podatki s Koroške govorijo o precejšnjih količinah jadravine.⁴³

Toda proizvod, ki je šel na morje v velikih količinah in neprestano, je bil gradbeni, predvsem pa ladjedelniški les. Izročilo v Naklem, Podnartu, Otočah in Globokem govori o jamborih, ki naj bi šli iz jeloviških gozdov v tržaške in tuje ladjedelnice. Poleg jamborov so v Trst vozili tudi tako imenovani »merkantilni« les, ki je bil namenjen prav tako ladjedelnicam. O količinah pravijo, da so bile velike. Izročilo teh krajev potrjujejo tudi Senožejci.

Vidimo torej, da sta bili Gorenjska in Koroška stalno gospodarsko povezani s Trstom. Gotovo je, da je omenjeno blago šlo tudi v Benetke, Pulj in na Reko. Toda trgovski stiki so se marsikdaj spremenili tudi v človeške stike in to je bilo za rekrutiranje kadra poglavitnega pomena.

Tretji pogoj za odhod v mornarico so gozdarji, mornariški komisarji in komisionarji ladjedelnic, ki so skrbeli za naročila, odbiro, sečnjo in obdelavo lesa. Vsi ti so se lahko spoznali z ljudmi in po svojih možnostih vplivali na mlade fante, da so se prijavi kot prostovoljci v eno ali drugo stroko vojne mornarice ali v trgovsko mornarico ali vsaj v eno od pomožnih dejavnosti pomorstva, tj.

v ladjedelnice, arsenal, pristanišča itd. Glavno je, da vemo, da so bili tudi imenovani med občasnimi propagatorji pomorstva.

Četrty in najvažnejši pogoj za odhod naših ljudi v mornarico pa so bili prav gotovo naši furmani. Vsaj od začetka XVIII. stoletja do izgradnje gorenjske železnice je ves promet iz Trsta čez Alpe na Koroško in v gorenjske kraje potekal po opisanih cestah. Ceste so pogojevale nastanek in razvoj furmanstva in vseh tistih organizacij, ki vplivajo na hitrejši prevoz, kakor so na primer vprežne in priprežne postaje, kjer so pretovarjali tovor in ga izročili drugim furmanom, ki so nadaljevali pot, ali pa s pripregami pomagali izpeljavati nevarne klanke, kakor so bili na primer med Spodnjim Jezerskim in Kaplo čez Jezerski vrh, med Tržičem in Borovljami čez Ljubelj, med Kranjsko goro in Rikarjo vasjo čez Koren, med Kropo in Selcami čez Jamnik in Lajše in tako naprej. Priprežne postaje so torej bile v Rikarji vasi, Borovljah in Železni Kapli na Koroškem, v Kranjski gori, v Tržiču oz. Podljubelju in na Jezerskem na Gorenjskem. Vrsta manjših priprežnih postaj je bila tudi povsod tam, kjer so morali furmani speljavati nevarne klanke. Priprežne postaje so služile tudi kot preprežne. Tu so se zamenjevale utrujene vprege s spočitimi, ki so nadaljevale pot. Važnejše preprežne postaje so bile v Radovljici, Kranju, Škofji Loki, Domžalah oz. Trzinu, v Tupaličah in Medvodah. Vse te postaje so zahtevale vrsto gostiln, ki so skrbele tako za dobro počutje furmanov kakor za živino in robo. Zahtevale pa so tudi vrsto obrtniških uslužnostnih dejavnosti furmanom v pomoč. Tu so se furmani radi ustavljali, se okrepčali in seveda kdaj pa kdaj pogledali pošteno v kozarec.

Relacija furmanstvo — pomorski kader se začne prav na furmanskih postajah, ali bolje rečeno v gostilnah. Pri najboljši volji nisem našel pisanih virov, razen treh ali štirih beležk v personalnih listih, ki povedo, da je nekaj bodočih mornarjev pripotovalo iz Celovca s parizarjem.⁴⁴ Izročilo v Naklem, Dovjem, Kranjski gori, Podkorenu, Rikarji vasi, Šentjakobu v Rožu, Dobrli vasi, Železni Kapli, Tržiču, Jezerskem, Tupaličah, Škofji Loki in Trzinu navaja na Gorenjskem in delu Koroške vsaj 40 gostiln, ki so se prilagodile potrebam furmanskega prometa. Navadno so imele hleve za konje, prenočišča za ljudi, napajališča, nekatere pa tudi pokrite šupe ali lope ali kolnice za vozove, kar je prav tako spadalo pod pojem varnega počitka. Večina je šlo za poštene gostilne. Pripovedujejo pa tudi o grozljivih stvareh, ki naj bi se dogajale v nekaterih gostilnah. Tako smo na

primer v Dovjem zabeležili podatke o grozljivi gostilni v Belcih, kjer naj bi furmani izginjali, ker jih je lakomni gostilničar pobijal in zakopaval v klet. Bodi kakorkoli, gostilne so bile namenjene furmanom, ti so se tam okrepčali, ponekje tudi prespali, medtem ko so gostilničarjevi hlapeci poskrbeli za konje in vozove.

Drugo, kar lahko izluščimo iz ljudskega izročila, je to, da so se furmani nemalokrat srečali v gostilnah s komisionarji in mornariškimi komisarji, ki so na Gorenjskem in Koroškem naročali les, železo, jadvovino, meso, kože in drugo mornarici potrebno blago. Razumljivo je, da so se ob takšnih priložnostih razgovorili o pomoči, ki jo furmani s svojim poznavanjem krajev lahko nudijo tako vojni kakor tudi trgovski mornarici. Takšne pogovore so poslušali tudi v gostilni sedeči domačini in marsikdaj, posebno če je pogovor obetal posel, napeli ušesa. To dejstvo dokazuje, da je bil določen del furmanov v zaupniškem odnosu do mornarice in da so se komisarji za svoje poslovne zveze z zaledjem obračali tudi nanje.

Tretje, kar lahko izluščimo iz ljudskega izročila, je dejstvo, da so bili furmani dobri pripovedovalci. To smo ugotovili tako na Štajerskem kakor na Dolenjskem, Gorenjskem in Koroškem. Izročilo v Naklem, Trzinu, Jezerskem, Železni Kapli, Radovljici, Kranju in Škofji Loki ter Kamniku trdi, da se je včasih v gostilniških prostorih zbralo po več furmanov, ki so se odločili za večurni počitek ali za prenočitev. Ob večerih so se pogovarjali o vsem, kar so doživljali na cestah. Govorili so o nevarnostih, o cestnih razbojnikih, o prividih, ko so vozili ponoči s šilcem ali dvema preveč pod kapo, o pravljicah, ki so jih slišali po gostilnah itd. Toda kar je vzbujalo največjo pozornost poslušalcev, so bile pripovedi o Trstu in deloma Reki. Opisi »velikanskih« palač, kjer je delalo več ljudi, »kakor jih zmore vsaka gorenjska vas«, so seveda pritegnili pozornost. Isto velja za opise širokih in živahnih tržaških ulic z živim trgovskim vrvežem.

Še večjo pozornost so doživeli opisi vrveža v pristaniščih, vkrcavanja in izkrcavanja ladij ter živi opisi ladjedelniških žerjavov, ki so dvigali na tone blaga. Prav tako zanimivi so bili opisi ladjedelnic, ki so jih poznali tisti furmani, ki so tja vozili les, jadvovino, železo in vosek. Ljudi je zanimalo živo delo na ladjah, ki so lahko vkrcale »tisoče ton tovara«. Zgodbe o morju in mornarjih so prav tako pritegovale pozornost poslušalcev, predvsem mladine. Če smo na Štajerskem zapisali, da je imela ob poslušanju vsega tega mladina

»večja ušesa kot glave«, lahko za Gorenjsko zapišemo, kar je rekla pripovedovalka iz Naklega: »Mladičice so bila sama ušesa!« Za Koroško pa je pripovedovalka iz Dobrle vasi povedala, da so »mladini kar vidno rasla ušesa« ob poslušanju furmanskih zgodb. Ko pa so furmani pripovedovali o tovorih svojih notranjskih in primorskih kolegov, tj. »o jamborih, ki so skoraj še enkrat večji od tistih, ki so jih sekali na Jelovici«, ali o vozovih, ki so bili »natovorjeni z velikanskimi hrastovimi in cerovimi hlodi«, ki so jih raztovarjali v ladjedelnicah, so pozornost poslušalcev tako napeli, da se je marsikateri mladec na tihem že »odločil potovati, videti in poskusiti«, kot je rekel star mornar iz Jesenic. To je še bolj učinkovalo, če so pripovedovali o velikih čezoceanah iz železa ali o velikih in lepih jadrnikih, ki so še ob koncu XIX. stoletja kdaj pa kdaj razvili svoja jadra v starem tržaškem pristanišču. Na odhod v vojno mornarico je posebno vplivalo pripovedovanje o lepih in močnih vojnih ladjah, ki so se pogosto pokazale tudi v Trstu in so jih vsaj nekateri furmani prav dobro poznali.

Dalje lahko iz ljudskega izročila povzamemo, da so bili furmani dobri pevci. To velja še posebej za Korošce, »ki jim vsaka melodija tiči v ušesih že od rojstva«. Tako je gotovo, da so širili pomorsko pesem od morja v notranjost. Romantični motivi, kakor so »Barčica«, »Pojdi z menoj«, »Zaplula je barčica moja« in druge so se kaj rade »oprijele spomina« in se razširile med gorjance, ki so jih peli skupaj s svojimi romantičnimi motivi.

Furmanskemu pripovedovanju se je marsikdaj pridružilo tudi pripovedovanje voznikov poštних, potniških in luksuznih kočij, ki so imeli svoje postojanke v furmanskih gostilnah. K temu so kdaj pa kdaj pristopili še domači gozdarji s svojimi gosti iz mornarice. To je imelo uspeh. Marsikateri mladenič se je odločil in se prijavil za prostovoljca v mornarici. Marsikateri oče je — želeč svojemu »drugo- ali tretjerojencu boljše življenje« — zaprosil furmana, da bi ga odpeljal do Trsta ali Reke. Tako so furmanske pripovedi in pomorske pesmi odločale o usodi marsikoga, ki je bil tako ali drugače namenjen iskati svoj kruh izven domačega posestva ali domačega kraja.

Vosek, zakovice, profilirano železo, železni odlitki, jadrovinna, kože, les, živilski artikli in drugo, vse to je šlo tudi v vojno mornarico. Do izgradnje gorenjske železnice, pogosto pa tudi kasneje, so to blago prevažali furmani. Tako so se seznanili z mornariškimi komisarji in marsikaterim rekrutacijskim oficirjem. Tako lahko upravičeno rečemo, da so

furmani propagirali vojno pomorstvo pod vplivom oficirjev in uradnikov vojne mornarice. Na Štajerskem in Notranjskem smo zapisali, da »so slikali vojno mornarico v najlepših barvah«, da so govorili o »potovanjih okoli sveta«, o »spoznavanju dežel in ljudstev« in o »dohodkih«, ki jih je obetala vojna mornarica. Ker so o težavah pomorskega poklica, o nesrečah in brodolomih govorili mnogo manj, je razumljivo, da so hoteli dati svojemu propagandnemu pripovedovanju težo s poudarjanjem pozitivnih strani vojnega pomorstva. Mnogokrat je uspevalo, ker je bilo pripovedovanje »tako neizmerno vablivo«, smo zapisali pri pripovedovalki v Železni Kapli. »Najbrž se je plemenita Baillonova mama zato odločila, da je zaupala svojega sina furmanu!« To je povedala ista pripovedovalka. Dogodek sam pa je iz leta 1918, ko je Wolfgang Hugo Baillon odpotoval v mornarico kot oficirski aspirant. Imel je 20 let.

Imamo torej vso pravico reči, da je bila propaganda, ki so jo furmani kdaj pa kdaj s pomočjo gozdarjev in komisarjev opravili za rekrutacijo vojnopomorskega pa tudi drugega pomorskega kadra, neprecenljivega pomena. Le tako je mornarica lahko dosegla stalen dotok prostovoljcev, ki so prihajali tako iz krajev ob glavnih kakor iz krajev ob stranskih cestah, ki so služile furmanskemu prometu. Opazimo pa še drugo vlogo, ki so jo imeli furmani pri rekrutiranju mornariškega kadra. Navadno so se vpisani prostovoljci dogovorili s furmani, prisedli na njihove voze in z njimi potovali do Trsta ali Reke, tj. do rekrutacijskih oficirjev, ki so jih napotili v vojne enote. Konservativni slovenski in nemški kmetje in mali obrtniki so tudi dečke, ki so potovali v mornarico kot mladeniči palube, stroja in krmila, rajši zaupali furmanom kot pa potniškim kočijam. Izročilo v Železni Kapli, Velikovcu in Dobrli vasi trdi, da ni šlo toliko zaradi stroškov kočije, kolikor za to, da so furmani bolje poskrbeli za dečke, kot je to mogel storiti kočijaž. Zanimivo je, da so tudi furmani, ki so bili vdani pijači, opustili svojo razvado, ko so prevažali amenjene dečke. Lahko celo z izročilom trdimo, da so zanje dobro poskrbeli. Jamčili so varen prevoz in z njimi delili »popotnjo«. Utrujene in zaspane dečke so spravili na primerno ležišče in jih pokrili s plašči in odejami. Bedeli so nad njimi, kakor bi resnično predstavljali starše. Etape vožnje so si razdelili tako, da so v največjih furmanskih centrih poskrbeli za toplo juho, mleko ali kakšno brezalkoholno pijačo. Zato lahko rečemo, da so bili furmani vredni zaupanja staršev. Nismo zabeležili primera, da bi pri-

povedovalci v tem pogledu omalovaževali ali slabo sodili o tej furmanski dejavnosti. Iz tega izhaja, da je bilo zaupanje staršev upravičeno. Jasno tudi vidimo, da si tega zaupanja niso želeli zapraviti. O tem izročilo ne dopušča niti najmanjšega dvoma.

Na vprašanje o pogostnosti takšnih prevozov s Koroške in Gorenjske smo dobili le splošen odgovor, da niso bili zelo pogosti. Če pomislimo, da je v 90 letih od 1812 do 1902 odšlo v mornarico okroglo 3600 starešin in mornarjev, tj. v celotnem obdobju poprečno 40 na leto, takšni prevozi res niso bili pogosti. Pogostejši so bili v juniju in septembru (razen seveda vojnih let), tj. v pravih rekrutacijskih mesecih. Računati pa moramo tudi s tem, da se je velika večina bodočih oficirjev peljala s kočijami in kasneje z železnico. Gotovo je tudi dobršen odstotek mornarjev izbral to pot. Tako lahko domnevamo, da so gorenjski in koroški furmani prepeljali na morje okoli 60 % obravnavanega kadra, kar pomeni okoli 30 na leto. To sicer ne pomeni mnogo, vendar če podatke prenesemo na celotno slovensko ozemlje, dobimo kar pet mornariških čet na leto, sestavljenih v 75 % s Slovenci. Takšen je bil prispevek slovenskih furmanov k mornariškemu kadru.

Izročilo v vseh obravnavanih krajih daje slutiti, da so bili tako slovenski kakor nemški furmani sporazumni v tem, da je treba mornarici pripomoči do dobrega prostovoljskega kadra. Po tem, kako pogosta so bila napredovanja, lahko sklepamo, da so zbirali najinteligentnejše otroke in mladince, torej takšne, ki so zaradi svojih umskih sposobnosti imeli že v sebi potencialno možnost napredovanja. To potrjujejo tudi rubrike o znanju jezikov. V primeru Korošcev in Gorenjcev je

bilo zelo malo takih, ki so ob prijavi podatkov navedli znanje enega samega jezika, in še ti so bili povečini Nemci. Naši ljudje so poleg slovenščine navajali vsaj še en jezik, pogosto pa tudi dva in več. Z vidika takšne izbire in takšnega delovanja, z vidika propagande, miselnosti in celotne njihove usmeritve, moramo obravnavati tudi gorenjske in koroške furmane kot zavestni pomorski element. Oni so med svojimi ljudmi širili in poglobljali pomorsko miselnost. S svojimi pripovedmi, ki so bile včasih tudi pretirane, vendar dobronamerne, s pesmijo in propagando, spoznavali ljudi z morjem in pomorstvom v svoji bistveni celoti. To pa pomeni tudi, da so pri svojih ljudeh večali občutek pomembnosti, ki ga narodu daje močna obrambna mornarica, urejena trgovska flota in mednarodna pomorska trgovina. Pri poslušalcih samih je želja po drugačnem življenju, po potovanjih, s katerimi bi uspeli spoznati čimveč sveta in morda po avanturah, ki si jih mladina podzavestno obeta, opravila ostalo. Naj zaključim z mislijo, da so furmani s svojim delovanjem dejansko ustvarili naš pomorski kader, našo pomorsko tradicijo. Ob tem je pomembno reči, da še danes prihaja na morje odličen kader z bivših gorenjskih furmanskih postaj.

OPOMBE

Vsi originalni viri, ki sem jih uporabil za to razpravo, so v mornariškem oddelku Vojnega arhiva na Dunaju: Österreichische Kriegsarchiv — Marine Archiv — Personalakten. V opombah to oznako opuščam in navajam samo kratice posameznih personalnih skupin virov. Te so:

C. L.	= Conduitleiste
EMP	= Evidenzblätter der K. u. k. Marine Pensionirten
EMPI	= Evidenz der K. u. k. Marine Patent Invaliden
GBA	= Grundbuch der Assentjahrgänge
Gbb. Kr. Mar.	= Grundbuchblätter der K. u. k. Kriegsmarine
Gbb. O. u. B.	= Grundbuchblätter der K. u. k. Marine-Offiziere und Beamte
Gb. d. Dampmmaschinenisten	= Grundbuch der K. u. k. Kriegsmarine Dampmmaschinenisten
Gb. d. Marinediener	= Grundbuch der Marinediener
Gb. d. Ärzte	= Grundbuch der Ärzte
Gb. d. Marineschulcompagnie	= Grundbuch der K. u. k. Marineschulcompagnie in Triest
Gb. Mar. Off.	= Grundbuch der K. u. k. Marine Offiziere und Beamte
Gb. Pensionirten	= Grundbuch der Marine Pensionirten
Gb. Isolierten	= Grundbuch der Marine Isolierten
Isolierten	= Grundbuchheft der Marine Isolierten
K. L. Vsch	= Konduitleiste Verschiedene
Kom. Gbb.	= Grundbuchblätter der K. u. k. Marine Kommandierte
Matricola	= Matricola degli aspiranti e allievi del Collegio di Marina 1811—1848 in Venezia
Mgbb.	= Mannschaftsgrundbuchblätter, ki se deli na tri serije. Prva še posebej na
Z/C	= Zeugskorp

M/C	= Matrosenkorp
Fl	= Flottille
Österreich. Landsturm	= Grundbuchblätter der Österreichisches Landsturm — Marine
Protocollo	= Protocollo matricola della cesarea regia Marina
Qua. liste	= Qualificationslisten der K. u. k. Kriegsmarine Offiziere und Beamte
Seearsen. Gbbl.	= Grundbuchblätter der K. u. k. Kriegsmarine Seearsenal in Pola (vsebuje pa tudi dokumente delavcev beneškega arsenala)
SIA	= Samt Index der Ärzte
VJug	= Verzeichniss über die abgeführte Personal - dokumente jugoslawischer Staatsbürger

Številke pomenijo uporabljeno knjigo ali fascikel, številko dokumenta in v posameznih primerih letnice.

1. M. Pahor: Vloga furmanstva pri rekrutiranju prostovoljskega kadra avstrijske mornarice (s posebnim ozirom na Štajersko). Delo je izšlo v ČZN, Maribor. Vsi imenovani viri so iz Vojnega arhiva na Dunaju. Oddelek K. u. k. Marine Archiv — Personal acten. — 2. Mannschaftsgrundbuchblätter I. serija se deli na nekaj nebitvenih pododdelkov. Personalni listi so urejeni po abecedi in gredo od konca Napoleonovih vojn do leta 1848. Dokumenti so večinoma v italijanščini. »Matricole« so še precej preproste. Večinoma imamo opravka s severnimi Italijani, s pripadniki papeške države, Krfani in tako imenovanimi Albanci, tj. prebivalci vzhodne jadranske obale od polotoka Pelješca preko Boke Kotorske vse do Drača. Skrajšano Mgbbl z navedbo fascikla in št. dokumenta. — 3. Mannschaftsgrundbuchblätter I. serija 1849—1868. Dokumenti so deloma prineseni iz prve serije, deloma prepisani in deloma na novo napisani. Novi so tisti, katerih rekrutacija začne z marcem in aprilom leta 1849, ko je komando mornarice prevzel Dahlerup. Tudi ta del serije je urejen po abecedi in obsega dokumente od 1849 do 1867. Skrajšano Mgbbl z navedbo fascikla in številke lista. — 4. Mannschaftsgrundbuchblätter II. serija obsega personalne liste od leta 1868 do 1882. Še vedno jih je precej prenesenih iz prejšnje serije in precej prepisanih. Večinoma pa so novi. Ureditev je še vedno po abecedi. Skrajšano Mgbbl II. serija z navedbo fascikla in številke lista. — 5. Mannschaftsgrundbuchblätter III. serija. Vsebuje dokumente od leta 1883 do 1902. Še vedno je precej prenesenih iz prejšnje administracije. Večinoma so novi. Redki postajajo po letu 1895, znak, da se je tudi admiral von Spaun poslužil stare metode prenosa že izdelanih listov v svojo administracijo. — 6. Po prvi svetovni vojni so vsaj v avstrijskem delu personalnih aktov vse rubrike o politični zanesljivosti ali nezanesljivosti iz aktov izrezali, tako da so popolnoma onemogočili pregled politične dejavnosti posameznikov. — 7. Viri so ostali le za sedanjo Avstrijo. Vsi ostali so bili vrnjeni državam naslednicam. Jugoslovanski del, ki je obsegal nad 20.000 personalnih listin brez oficirskih, je bil med drugo svetovno vojno izgubljen. K sreči obstaja seznam, iz katerega sem črpal podatke za vso zadnjo in del predzadnje

administracije. Italijanski del, ki vsebuje tudi podatke za Slovensko primorje in Istro, Hrvaško primorje in Dalmacijo, ni dostopen. — 8. Prim. Matricola degli aspiranti ed allievi del collegio di Marina 1811—1848. Tu so navedeni Korošci *Franc Schmid* (1828—1829), *Muzzarelli Oskar* (1833—1838), *Maksimilijan Daublebsky von Sternneck* (1841—1847), *Odoard ali Edvard Weillenbeck ali Willenbeck* (1844—1848), vsi iz Celovca. Dalje navajajo viri naslednje oficirje tega časa: *Matija Kermajer* iz Sentvida na Koroškem (Conduit Liste, fasc. 1, 1817) je bil mornariški sodni nadporočnik, *Ignac Bettner* iz Celovca (Qualificationsliste 181/4423, skrajšano Qua. liste) je bil kapetan sodne stroke, *Ferdinand Kanzler* iz Celovca (Conduit liste 1831 — 37, fasc. 2) je bil mornariški komisar vsaj od leta 1814, *Johan Welscher* iz Celovca (Qua. liste 248/6177) se je od leta 1831 povzpел od navadnega mornariškega topničarja leta 1831 do kapetana artiler. stroke leta 1862; njegov brat *Filip Welscher* (Conduit liste fasc. 11/1851 in naslednji do 1858) je med leti 1830 in 1862 napravil enako kariero (Prim. tudi Grundbuchblätter der K. u. K. Marine Offiziere und Beamte 19/3550 in Grunbuchheft der Marine Isolierten, skrajšano: Isolierten 7/1354). *Jurij Leitgeh* pl. Trossdorf iz Beljaka, je prišel v mornarico leta 1832 kot ladijski topničar, leta 1866 je bil artilerijski polkovnik (Prim. Grundbuchblätter der K. u. K. Kriegsmarine 3017, Grundbuch der Marine Pensionirten 37/299, Mannschaftsgrundbuchblätter Z/C 1812—1870/11 in 5); *dr. Anton Vest* iz Celovca je bil med leti 1833 in 1840 višji mornariški zdravnik (Prim. Conduit liste 1831—1837 fasc. 2), *dr. Franc Arnerič* iz Baijerhofna na Koroškem je bil med leti 1837 in 1846 mornariški kirurg (Prim. Conduit liste 1845—1846, fasc. 5 in Gb Mar Off 1800—1857/1 str. 90), *Johan Frunk* iz Sv. Daniela pri Pliberku je od artilerista 1837 napredoval leta 1857 do upravnega oficiala 5. reda (Prim. Gb Mar Off 1820—1857/8 str. 40, Qua. liste 238/5866 Marine Grundbuchheft 1848—1861/77 Fl 174), *Andrej Ottowitz* iz Beljaka je prišel v mornarico leta 1842 kot navaden infanterist, do leta 1860 je napredoval do mornariškega oficiala 1. reda (Iso-lierten 4/523, Qua. liste 164/3957, Gb. Mar. Off. 1820—1857/25—65), *Matija Strinitzer* iz Beljaka je v mornarico prišel leta 1845 kot infanterist, do leta 1862 je napredoval do kapetana 2. reda mornariške pehote (Prim. Qua. liste 230/5592 in Iso-lierten 6/1089), *Jožef Hagen* iz Celovca je prišel v mornarico leta 1845 kot infanterist, leta 1848

je napredoval v nadporočnika, leta 1850 pa je bil prekvalificiran v mornariškega pisarja (Gb. Mar. Off. 1820—1857/5 str. 87, Kommandierte Grundbuchblätter fasc. 2 G—4, Qua. liste 72/1821 in Isolierten 5/752), *Jožef Windisch* iz Šentvida ob Glini je prišel v mornarico leta 1846 kot nižji zdravnik, leta 1857 je napredoval v zdravnika 1. reda (Gb. Mar. Off. 1820—1857/9 str. 34, Gbbl. Of. u. B. 19/3548, Isolierten 4/468 in Conduit liste 1857 fasc. 18), *Karl Redl* iz Celovca je prišel v mornarico leta 1848 kot infanterist, leta 1859 je napredoval v nadporočnika, dve leti kasneje pa je bil prekvalificiran v komisarskega oficijala 3. reda (Isolierten 5/845), *Matija Majer* iz Pirkegegena je prišel leta 1848 kot administrativni asistent in je bil pred smrtjo leta 1854 administrativni oficijal (tedaj še adjunkt) 1. reda (Gb. Mar. Off. 1800—1857/1 str. 63). končno je leta 1848 prišel v mornarico *Edvard Foith* iz Celovca kot vojak mornariškega lovskega bataljona. Do leta 1853 je napredoval v mornariškega gradbenega asistenta in leto kasneje je bil premeščen v mornariško gradbeno direkcijo (Gb. Mar. Off. 1820—1827/9 vol. 24/38). Poleg omenjenih je v tem času prišlo iz Koroške še 13 podoficirjev, in sicer *Henrik Kapfer* iz Beljaka, ki je bil leta 1856 vodnik morn. artilerije (Mgbbl. Z/C 1812—1870/10 m 171), *Peter Gruber* iz Dola pri Beljaku, ki je napredoval v kaplarja mornariške pehote leta 1851 (Mgbbl. M/C 1814—1869/42 in 26), *Windisch Jožef* iz Šentvida ob Glini, ki je leta 1848 postal artilerijski podnarednik (Gbbl. Kriegs-Marine 3548), *Ivan Haberle* iz Potoč pri Velikovcu, ki je bil leta 1846 določen v beneški arsenal (Seearsenal Gbbl. 1/167), *Anton Berger* (imenovan tudi Hopfgärtner) iz Velikovca (Dreichofen), ki je leta 1854 postal narednik municijske stroke (C. L. 1857 fasc. 19), *Peter Hoist* iz Dobrle vasi, ki je leta 1850 imenovan za nižjega podnarednika mornariške pehote (Mgbbl. 1848—1861/71 Fl 35), *Andrej Berger* iz Zeduške vasi, ki je leta 1851 končal kariero kot podnarednik mornariške artilerije (Mgbbl. Z/C 1812—1870/2 m 195). *Alojz Listner* iz Beljaka, od leta 1854 naprej kaplar mornariške pehote (Mgbbl. 1848—1861/73 Fl 76), *Marko Hudobnik* iz Uršelske vasi pri Velikovcu, od leta 1852 poddesetnik mornariške pehote (Mgbbl. 1848—1861/71 Fl 73), *Johan Janšič* iz Brda ob Baškem jezeru, od leta 1853 desetnik mornariške pehote (Mgbbl. 1848—1861/70 Fl 143). *Jernej Pinter* iz Gorice pri Celovcu, od leta 1850 desetnik mornariške artilerije (Mgbbl. Z/C 1812—1860/2 m 7) in *Jožef Aleksander Hueber* iz Velikovca, od leta 1848 naprej zaupni kurir (Konduit liste verschiedene, 2 sec. fasc. 14/1124). To pomeni za Koroško 20 oficirjev, uradnikov in zdravnikov ter 13 podoficirjev, ki so v mornarico stopili do leta 1848. K temu moramo dodati še najmanj 198 prostakov vseh tedanjih mornariških strok, kar pomeni skupno 231 prostovoljcev (izjemoma imamo v tem času opravka z ljudmi, ki so bili določeni za mornarico od avstrijske žandarmerije, vendar na Koroškem nismo zabeležili takšnega primera). — Z Gorenjskega so v tem času prišli v mornarico; *Feliks*

Koder iz Preske pri Medvodah 1814 kot pripravnik komisarske stroke (Qua. liste 108/2655), *Franc Apaznik* iz Smlednika leta 1841 kot topničar, ki je leta 1857 napredoval za administrativnega oficijala 2. reda (Isolierten 4/513), *Gašper Sušnik* iz Suhe pri Šk. Loki leta 1841 kot poročnik sodne stroke (leta 1864 je napredoval v kapetana sodne stroke) (Qua liste 231/5645, Gbbl. Mar. Off. u. B. fasc. 5/749, C. L. 1858 fasc. 20, Isolierten 3/402), *Janez Kalan* iz Škofje Loke leta 1863 kot kadet (leta 1869 je napredoval v zastavnika), ki so ga leta 1870 premestili v drugo enoto (Gbbl. Kr. Mar. 489, Qua. liste 99/2418 in Gb. Mar. Of. IV/133 Index 770—775), *Janez Setina* iz Dovjega leta 1842 kot ranocelnik (Qua. liste 204/4970), *Jeschenagg Andrej* iz Kranja kot sodni praktikant (leta 1849 je bil podporočnik sodne stroke), ki je služil vsaj do leta 1850 (Qua. liste 96/2340), *Ignac Zupančič* iz Sv. Ane pri Kranju leta 1848 kot ladijski topničar, ki je do leta 1854 napredoval do poročnika 2. reda artilerijske stroke (C. L. 1853 fasc. 14 in 15) in *Jurij Račič* iz Sv. Helene pri Kranju leta 1848 kot duhovnik in je bil do leta 1883 mornariški superior (Qua. liste 185/4513). Poleg teh so znani še naslednji podoficirji: *Alojz Grbec* iz Loke pri Mengšu, ki je bil leta 1820 poddesetnik mornariške pehote (Protocollo matricola della cesarea regia Marina 5/231), *Andrej Janša* iz Kranja, roj. 1798, ki je leta 1836 imenovan za desetnika morn. pehote, *Andrej Janša* iz Brezij, rojen verjetno leta 1810, ki je po neznanem podoficirski karieri leta 1843 postal zaupni vratar 2. reda (z drugo besedo gažist ali Marinediener) (Prim. C. L. 1840—44 fasc. 4), *Franc Naglič*, rojen v Zgornjih Bitnjah pri Kranju, je leta 1844 imenovan za desetnika mornariške pehote in leta 1850 premeščen k pripravljalnemu delom pomorskega arsenala v Pulju, penzioniran pa je bil leta 1867 kot zaupni vratar 1. reda (Prim. Mgbbl. M/C 1814—1869/49 in 146, Gb. d. Marinediener 4/10 in 2/99, Gb. Mar. Off. 1820—1857/11 str. 33, C. L. 1867 fasc. 33, Gbbl. O. u. B. fasc. 18/3166), *Janez Svetina* iz Dobrave pri Bledu je bil leta 1847 imenovan za desetnika mornariške pehote, leta 1876 pa upokojen kot zaupni vratar 1. reda (Gbbl. O. u. B. 18/3405, Gb. Mar. Off. 1820—1857/11 str. 25, Mgbbl. M/C 1814—1869/6 in 145 Gb. Marinediener 13—Sa—e, Gb. Marinediener 3/28 in C. L. 1865 fasc. 31), *Jožef Oswald* iz Želeč pri Bledu je leta 1848 imenovan za desetnika pomorske pehote, leta 1872 pa upokojen kot zaupni vratar 2. reda (Gb. Marinediener 2/86 in 4/39, in C. L. 1862 fasc. 28), *Vincenc Kreutzberger* iz predmestja Kranja je bil leta 1841 navaden prostak, leta 1849 pa imenovan za podnarednika morn. pehote (Mgbbl. M/C 1814—1869/42 in 59), *Jurij Dolenc* iz Loke pri Mengšu je bil leta 1847 imenovan za desetnika morn. pehote, leta 1850 pa premeščen med pomorske podoficirje (C. L. 1849 fasc. 8 in Mgbbl. M/C 1814—1869/33 m 46), *Gregor Dolenc* je leta 1841 prostak, leta 1849 desetnik mornariške pehote, od leta 1857 pa zaupni vratar do leta 1873, ko je umrl (Gb. Mar. Off. 1820—1857/11 str. 31, Gbbl. Off. u. B. 14/2263, C. L. 1867 fasc. 33 in

drugi ter Gb. d. Marinediener 2/103), *Franc Poljanc* iz Javornika je bil leta 1849 imenovan za poddesetnika, leta 1857 pa je bil poslan v rezervo kot desetnik mornariške pehote (Mgbb. M/C 1814—1869/52 in 97), *Franc Burger* iz Kranja je bil leta 1848 imenovan za desetnika mornariške pehote (C. L. 1849 fasc. 8) in končno *Ivan Megušar* iz Kamnika je leta 1847 ladijski artilerist in leta 1859 podnadrednik artilerijske stroke (Mgbb. Z/C 1812—1870/13 m 196). Z Gorenjskega je v tem času prišlo 8 oficirjev in 12 podoficirjev, katerim je treba dodati še najmanj 120 prostakov in navadnih mornarjev, kar bi zneslo okoli 140 prostovoljcev. Torej je z gorenjsko-koroške regije prišlo med leti 1814 in 1848 najmanj 371 mornariških prostovoljcev, kar pomeni nekaj več kot 10 na leto. Vse to po znanih virih. — 9. Admiral von Dahlerup opisuje, kako je prišel do novega mornariškega kadra. Od feldmaršallajtnanta Gyulaia je zahteval 16.000 novih mornarjev. Ko ga je le-ta vprašal, od kod naj jih vzame, je s šestilom narisal krog okoli Trsta. Krog je vseboval ves goriško-tržaški Kras, Vipavsko dolino, Brda, del Soške doline, Pivško in velik del Istre. Iz tega naj bi dobil 8000 mornarjev. Drugi krog je zavzemal vso Soško dolino, vso Kranjsko, večji del Koroške in del hrvaškega Primorja. Iz tega kroga naj bi prišlo nadaljnjih 8000 mornarjev. Dejansko jih je dobil iz prvega kroga nekoliko manj, iz drugega pa nekoliko več, kot je pričakoval. Važno je poudariti, da je vso rekrutacijo postavil na prostovoljne temelje, kar je v avstrijski mornarici obveljalo do leta 1918. — 10. Prim. Gb. Kr. Mar. 1814—69/39 in 67 *Mohl Vilibald* von Stahlberg iz Velikovca, isti vir/1598 *Kühnel Vencelj* iz Celovca, *Isolierten 1/83, Herman Gröller* iz Celovca, C. L. 1850 fasc. 9 *Sirk Jožef* iz Celovca in Qua. liste 216/5242 *Seidl Jožef* iz Celovca. — 11. Gbb. Kr. Mar. 3218 in drugi viri: *Pohlin Jožef* iz Kamnika, Qua. liste 231/5642, *Zupančič Ignac* iz Sv. Ane pri Kranju, C. L. 1852 fasc. 13 *Tavčar Avgust* iz Kamnika, Qua. liste 5/106 *Aparnik Franc* iz Smlednika in C. L. 1850 *Wurm Herman* iz Kamnika. — 12. Qua. liste 62/1538 *Geiger Serafin* iz Celovca; Mgbb. 1848—1861/70 Fl 72 *Grasser Matija* iz Freidenberka pri Celovcu; /71 Fl 127 *Hofer Peter* iz Beljaka; /73 Fl 42 *Lager Valentin* iz Borovelj; /77 Fl 15 *Stipler Vilibald* iz Zirovnice na Koroškem; /78 Fl 81 *Zanger Lovrenc* iz Domačne vasi; /74 Fl 38 *Mišič Mihael* iz Betinje vasi pri Celovcu in /74 Fl 47 *Pavlič Martin* iz Bistrice pri Celovcu. Dalje Mgbb. M/C 23 m 180 *Andlaznik Matija* iz Zgornjih Dol pri Beljaku, /34 m 181 *Egger Peter* iz Vahnje vasi, 42 m 145 *Krajner Simon* iz Potoka pri Celovcu, *Omen Matija* iz Sentlenarta pri Beljaku, 54 m 161 *Reichmann Primož* iz Velinje vasi pri Celovcu. Dalje Mgbb. Z/C 1812—1870/1 m 178 *Anderwald Johan* iz Podkloštra, /8 m 117 *Gošnik Matjaž* iz Dobejnice pri Celovcu, /11 m 189 *Legat Valentin* iz Leš pri Beljaku, /17 m 3 *Raidl Tomaž* iz Dobrle vasi, /18 m 56 *Šober Anton* iz Svamenih goric pri Celovcu, in /19 m 27 *Štefan Janko* iz Toplic pri Beljaku, dalje C. L. 1853

Kapfer Henrik iz Beljaka. — 13. Mgbb. 1814—1869/63 m 123 *Urban Vencelj* iz Kranja. Isti vir /20 m 3 *Strittich Anton* iz Britofa (Kranj), isti vir 152 m 71 *Pirnat Franc* iz Łoke pri Mengšu. Isti vir /105 m 20 *Maher Mihael*, isti vir /75 Fl 154 *Peternel Lovrenc* iz Vincarij pri Škofji Loki, isti vir /41 m 158 *Keržišnik Simon* iz Zokobiljeka pri Škofji Loki, isti vir /73 Fl 113 *Maher Janez* iz Luž pri Kranju. Dalje Gb. Damphmaschinsten 14/120 *Setina Gašper* iz Svin pri Moravčah in Gb. d. Marineschulcompagnie fasc. 1 *Ortman Andrej* iz Tržiča. — 14. Prim. Samt Index der Arzte a 1 x/502 *Kralj Franc* iz Šentvida, /84 *Windisch Jožef* iz Šentvida, *Isolierten II/361 Bauscher Henrik*, II/214 *Fischer Otmar*, VI/865 *Holeček Ivan*, VI/853 *Schonta Karl*, VII/1162 *Khül Karl*, VII/1305 *Kühnel Vencelj*, VI/1051 *Willenbeck Edvard*, vsi iz Celovca. Dalje II/227 *Mauser Pavel*, VII/1207 *Mosser Johan*, oba iz Beljaka. Gb. Mar. Off. u. B. 25/82 *Jožef Oswald* iz Šentvida, K. L. Vsch. 2. ser. fasc. 39/319 *Uršič Jožef* iz Celovca; *Isolierten IV/205 Mayer Ernest* iz Himmelberga, VII/1316 *Egger Anton* iz Zg. Bele in C. L. 1868—69 fasc. 34 *Vilibald Zieser* iz Celovca. — 15. Podoficirji so prišli iz naslednjih krajev: Celovec (Prim. Mgbb. Z/C 15 m 68, Mgbb. II. ser. (40 m 63—200), Eseldorf (C. L. 1862 fasc. 28), Borovlje (C. L. 1859 fasc. 22), Beljak (Mgbb. 115 m 75, Kom. Gbb. fasc. 3 M-R in Searsenal Gbb. 1/32), Pliberk (Mgbb. 70 Fl 25), Obrije (Mgbb. 81—107), Knežiče pri Celovcu (Mgbb. M/C 63 m 82), Krotna vas (Mgbb. M/C 66 m 137), Lendorf (C. L. 1862 fasc. 28), Dobrla vas (Mgbb. M/C 40 m 143), Hodiše pri Celovcu (Mgbb. M/C 65 in 70 in Gbb. O. u. B. 9/1523), Bistrica pri Celovcu (Mgbb. M/C 66 m 59), Trg na Koroškem (Gbb. Kr. Mar. 2553, C. L. 1866 fasc. 32), Irschen (Isolierten VII/1144 in Qua. liste 113/2791), Smohor (Gbb. M/C 43 m 125), Poreče pri Trgu (Gb. d. Marinediener 6 H-J-K) in Domačna vas (C. L. 1867 fasc. 33). — 16. Prim. Qua. liste 230/5593 *Janez Štritzl* iz Stare Łoke; 251/6237 *Jožef Wilfan* iz Škofje Łoke; 176/4283 *Pogačnik Friderik* iz Tržiča; *Isolierten VI/100 Ozimizar Mihael* iz Kranja, III/356 *Urbančič Rajmund* iz Škofje Łoke, VII/1344 *Kalan Ivan* iz Škofje Łoke; Gbb. Kr. Mar. 2760 *Gasparini Anton* iz Begunj in C. L. 1866 fasc. 32 *Kočevar Anton Alojz* iz Sv. Križa pri Dolškem, Qua. liste 185/4522 *Rakovec Lovrenc* iz Martinjega vrha pri Škofji Loki. — 17. Gorenjski podoficirji so prišli iz naslednjih krajev: Kranj (Mgbb. 83 m 18—7, 43 m 1079, 79 m 101—61, 118 m 66), Kamnik (Gbb. 63 m 1, 43 m 57—37, 55 m 99, 45 m 112, 75 m 116—340, Searsenal Gbb. II/175, II/241 in drugi viri), Tržič (Mgbb. 40 m 152, 46 m 52 in Mgbb. Searsenal II/230), Moravče (Mgbb. M/C 60 m 158), Dešnje pri Drtiji (K. L. Vsch. II. ser. fasc. 8/688), Čemšenik (Mgbb. II. ser./51 m 2067), Godič (Mgbb. II. ser./52 m 2069), Tunjice (Mgbb. II. ser./98 m 117—247), Šentvid nad Ljubljano (C. L. 1858 fasc. 21), Vižmarje (Mgbb. 121 m 95), Preska pri Medvodah (Mgbb. 10 in 97), Kokrica pri Predosljah (Mgbb. 121 m 121), Trstenik (Mgbb. Z/C 9 m 138), Hrastje pri Kranju (C. L. fasc. 17), Sv. Ana

pri Kranju (Mgbl. II. ser./56 m 187), Sv. Valburga pri Kranju (Mgbl. II. ser. 26 m 3), Zgoranja Sorica (C. L. fasc. 34 in Mgbl. II. ser. 29 m 2017), Zgornje Duplje (Mgbl. II. ser. 71 m 2166), Brnik (Mgbl. M/C 43 m 90), Tupaliče (Mgbl. II. ser. 14 m 1154), Jezersko, (Mgbl. M/C 40 m 10), Ziri (Mgbl. M/C 49 m 108), Davča (Mgbl. Z/C 7 m 45), Zelezniki (Mgbl. M/C 53 m 178), Bistrica pri Trziču (K. L. Vsch. II. ser. fasc. 34/2803), Radovljica (Seearsenal Gbbl. 1/39), Hraše pri Bledu (C. L. 1867 fasc. 33), Zaloše pri Podnartu (Mgbl. II. ser. 2 m 7 eng), Jesenice (Mgbl. II. ser. 13/154), Potoki pri Jesenicah (Mgbl. Z/C 1812—1870/18 m 103) in Belca (Mgbl. II. ser. 54 m 1451—6). — 18. Qua liste 48/1193 *Jurij Esterl* iz St. Petra in Tweg 227/5505 *Steiner Adolf* iz Celovca, 254/6309 *Konrad Wolf* iz Velikovca, 153/3704 *Mulej Jožef* iz Spodnje Bele, 10/266 *Bauer Hansl* iz Kotja, 200/4870 *Salcher Peter* iz Spaterjana, ki pa je bil rojen na križarki »Elene« leta 1848, 61/1515 *De Gasparo Matija* iz Beljaka, 115/2834 *Krohner Albin* iz Celovca in 141/3364 *Franc Martinak* iz Beljaka. Dalje: *Isolierten V/7226 Franc Plesch*, VII/25 *Kühnel Rihard*, VII/131 *Hauser Maks*, vsi iz Celovca in VII/75 *Pavel Fiedler* iz Setruperta. Dalje Gbbl. O. k. B. 3/410 dr. *Pavel Holeček*, 9/1591 *Boltežar Knapič*, 10/1632 *Johan Leon*, 10/1765 *Tomaž Steinwender*, vsi iz Celovca, 9/1465 *Viktor Johan Červenka* iz Železne Kaple. — 19. Na novo se pojavljajo naslednji kraji: Domačale pri Beljaku (Mgbl. II. ser. 70 m 1031), Lovanke pri Dobrli vasi (Mgbl. II. ser. 90 m 136—278), Travenca (Mgbl. II. ser. 106 m 137—47), Ziljica v Ziljski dolini (Gbbl. Kr. Mar. 1811), Pušst pri Št. Vidu (Gb. d. Marinediener 4 D-E), Guštanj, zdaj Ravne na Koroškem (Mgbl. II. ser. 192 m 167—147), Radnja vas (Mgbl. III. ser. 209 m 274). — 20. Qua liste 42/1015 *Jernej Dolinar* iz Trziča, 82/2037 *Friderik Hessler* iz Rateč, 118/2901 *Janez Kuralt* iz Žabnice pri Skofji Loki, 123/2996 *Gabrijel Lizzarini* iz Smlednika, 132/3157 *Anton Lončar* iz Kranja, 220/5309 *Alojz Simec* iz Kranja in Ewidenzblätter der K. u. K. Marine Pensionirten 1/2-2 *Alojz Drobnič* iz Smlednika. — 20 a. Na novo se pojavljajo: Pre-serje pri Kamniku (Mgbl. II. ser. 114 m 424—15), Hrib pri Kamniku (C. L. fasc. 27), Velika vas pri Brdu (Mgbl. II. ser. 103 m/30—288), Kranjska gora (Qua liste 233/6033), Zirovnica (Mgbl. II. ser. 40 m 194), Nasoviče (Mgbl. II. ser. 46 m 464), Višelnica pri Zg. Gorjah (Mgbl. II. ser. 45 m 1786 in Vodice pri Kamniku (Mgbl. II. ser. 216 in 71). — 21. Kar 15 jih je bilo iz Celovca, tj. *Wilhelm Perrelli* (Qua liste 170/4126), *Percy Preissler* (Qua liste 181/4410), *Ferdinand Steinhart* (Qua liste 227/5509), *Maksimilijan Sternhardt* (Qua liste 228/5527), *Norbert Fischer* (Qua liste 54/1338), *Johan Spick* (Gbbl. Kr. Mar. 1314), Dr. iur. *Karl Stockert* (Gbbl. Kr. Mar. 1085) dr. *Pavel Simon Schreckenthal* (Gbbl. Kr. Mar. 1250), *Erik Hermann* (Gbbl. Kr. Mar. 425), *Emerik Schönta* (Qua liste 209/5109), *Walter Opl* (Qua liste 164/3941), *Kvančnik Leo* (Qua liste 184/4501), *Rihard Jožef Canaval* (Gbbl. Kr. Mar. 1951)

in *Hann Julij* (Gbbl. Kr. Mar. 1568). Šest jih je prišlo iz Beljaka: *Franc Martinak* (Gbbl. Kr. Mar. 1044), *Gustav Okorn* (Qua liste 163/3934), *Rihard Milešič* (Qua liste 149/3582), *Jožef Franc Kogelnik* (Gbbl. O. u. B. 1/182), *Gustav Fautz* (Qua liste 50/1235), *Albert Heinz* (Qua liste 78/1952) in *Rudolf Rihard Quatter* (Gbbl. Kr. Mar. 215). 4 so prišli iz Pliberka: *Hubert Ehrenwerth von Gangl* (Qua liste 60/1501), *Artur Binder von Dagenschild* (Qua liste 18/440), *Benjamin Frey* (Qua liste 57/1408) in *Ignac Blodnik* (Qua liste 18/444). Po dva sta prišla iz Osterwitza tj. *Alferd* in *Aleksander Hauger* (Qua liste 76/1909 in 76/1910), iz Domačne vasi tj. *Adolf Moritz* in *Wilhelm Lang* (Gbbl. Kr. Mar. 560 in 1030) ter iz Trga na Koroškem tj. *Aleksej Ahatz* (Qua liste 11/1) in *Franc Jožef Kogelnik* (Qua liste 108/2660). Končno je po en oficir prišel iz naslednjih krajev: Svetna vas (*Taschwer Johan* Qua liste 233/5719), Slovenji Plajberk (*Makuc Miroslav*, sicer rojen v Kremnitzu na Sedmograškem, Qua liste 138/3267), Guštanj (*Dworak Franc* Qua liste 44/1076), Mlinski graben (*Tomaž Pucher* Qua liste 183/4476), Feldbach (*Ferro Rajmond* Qua liste 52/1270), Spaterjan (*Emil Kolarič* Qua liste 190/2680), Tešinja (*Rudolf Dimter* Qua liste 41/988), Zgornje Borovlje (*Jožef Kreighofer* Gbbl. Kr. Mar. 1405), Liše pri Prevalju (*Jožef Schaffer* K. L. Vsch. 2. ser. fasc. 33/2656) in Sentvid ob Glini (*Jožef Sonnleiter* Gbbl. Kr. Mar. 1415). — 22. 26 podoficirjev je prišlo iz Celovca. Prim. Mgbl. II. ser. 108 m 168—65, Gbbl. III. ser. 224 m 199, 225 m 106, 234 m 151, 242 m 727, 245 m 1556, 249 m 82, 250 m 39, 250 m 214, 256 m 38, 256 m 101, 257 m 88, 257 m 298, 267 m 53, 272 m 122, 275 m 253, 293 m 270, 304 m 169, 316 m 277, 338 m 177, 349 m 17, 356 m 202, 359 m 30, 369 m 37, Gbbl. O. u. B. f. 14/2316 in Grundbruch der Arsentjahrgange 181—1901/182. Pet jih je prišlo iz Beljaka. Prim. Mgbl. III. ser. 243 m 975, 244 m 1404, 259 m 181, 285 m 128 in 302 m 288. Štirje so prišli iz Prevalj, prim. Mgbl. III. ser. 219 m 16, 249 m 216, 271 m 129 in Mgbl. 1902—1911/1—1577, po trije iz Wolfsberga tj. Mgbl. III. ser. 269 m 52, 287 m 22 in Seearsenal Gbbl. 5/312—1913, Velikovca tj. Mgbl. III. ser. 281 m 250, 327 m 28 in 358 m 189, Spittala ob Dravi tj. 212 m 37, 275 m 223 in 368 m 216, po dva iz Volovce, tj. Österreich. Landsturm 1917/55 a in 243 a, Trga na Koroškem tj. Mgbl. III. ser. 329 m 97 in Gb. der Arsentjahrgange 1881—1891, Pliberka tj. Mgbl. III. ser. 246 m 192 in 388 m 61, Gospe Svete tj. Mgbl. III. ser. 317 m 125 in 384 m 8, Sveč v Rožni dol. Mgbl. III. ser. 253 m 256 in Seearsenal Gbbl. 2226/125/1912, Bistrice pri Celovcu tj. Mgbl. III. ser. 269 m 17 in 319 m 1, Poreč pri Celovcu 204 m 200 in 384 m 286, Smartnega pri Beljaku Mgbl. III. ser. 319 m 204 in 383 m 37, ter Friesacha pri Št. Vidu ob Glini 319 m 47 in 351 m 184. Po enega podoficirja so dali tile koroški kraji: Oberlaum (Mgbl. III. ser. 237 m 115), Sentvid ob Glini (Gb. Kr. Mar. 1618), Št. Lenart pri Beljaku (Gbbl. Mar. 1902—1918/1-348), Zgornja Bela (Mgbl. III. ser. 411 m 185), Sv. Mihael pri Beljaku (III. ser. 279 m 179),

Sv. Lovrenc pri Wolfsbergu (III. ser. 312 m 98), Sv. Lovrenc pri Šmohorju (III. ser. 232 m 38), Sv. Lenart pri Wolfsbergu (III. ser. 281 m 276), Feldbach (III. ser. 268 m 13), Sv. Jakob pri Velikovcu (III. ser. 287 m 104), Sv. Jakob ob Krki (III. ser. 303—119), Šmohor (III. ser. 302 m 143), St. Rupert pri Celovcu (III. ser. 246 m 103), Viš-prije (III. ser. 402 m 219), Na Žagi (III. ser. 252 m 266), Buchscheiden (III. ser. 249—209), Nadrom pri Zihpolju (III. ser. 253 m 196), Tressdorf (III. ser. 356 m 125), Bruckl pri St. Vidu (III. ser. 250 m 259), Steuerberg (III. ser. 271 m 256), Loče (III. ser. 281 m 56), Sekulce (III. ser. 230—192), Waidmannsdorf (III. ser. 279 m 223), Lantz (III. ser. 280 m 90), Ljubelj (III. ser. 314 m 108), Marija na Jezeru (III. ser. 314 m 116), Ostrouza (III. ser. 314 m 52), Pattendorf (III. ser. 303 m 4), Gurk (III. ser. 303 m 153), Wölch (III. ser. 301 m 229), Goriče (III. ser. 316 m 88), Tauchendorf (III. ser. 309 m 246), Gotschach (III. ser. 346 m 56), Labod ob Krki (III. ser. 352 m 89), Bärndorf (III. ser. 359 m 94), Bela pri Žel. Kapli (III. ser. 350 m 138), Javornik pri Velikovcu (III. ser. 371 m 231), Liše pri Prevaljah (III. ser. 324 m 141), Himmelberg (III. ser. 357 m 104), Holz pri Spittalu (III. ser. 359 m 105), Unterhaus pri Spittalu (III. ser. 359 m 221), Velden pri Beljaku (III. ser. 358 m 71), Lipa pri Spittalu (III. ser. 383 m 38), Arriach (III. ser. 384 m 1), Riharja vas (Gbb. Kr. Mar. 2094), Mlinski graben (Gbb. Kr. Mar. 1706), Goriče pri Beljaku (Gbb. 1902—1918-2/2720), Podlibič pri Globasnici (prav tam 2/2785) in Bela pri Baškem jezeru (prav tam 2/2788). — 23. Prim. Gbb. O. u. B. 19/3544 Kbl *Vest Viktor*, rojen Celjan, vendar pristojen v Kranj, Gbb. Kr. Mar. 1903 a *Ludvik Polak*, generalni mornariški komisar iz Kranja, Qua liste 262/6502 *Zupan Anton* iz Breznice pri Skofji Loki, mornariški kaplan, Evidenzblätter der Marine Pensionirten skr. EBP 2-1/94 *Robert Majer* iz Kranja, vojni pisar. Qua liste 181/4412 *Matevž Prelovšek* iz Mengša, EBP 2-1/37 *Jožef Silih* iz Hlebe pri Radovljici, Mgbbl. III. ser. 247 m 71 *Ivan Potočnik*, rojen Ljubljčan, pristojen v Kropo in Gbb. O. u. B. 6/985 dr med. *August Detela* iz Preske pri Medvodah. — 24. Krajevno so razporejeni takole: Moravče (Mangbb. 1902/1-384), Dob pri Kamniku (Mgbbl. III. ser. 211 m 8), Smartno pri Kamniku (Mgbbl. III. ser. 227 in 246), Šinkov Turn pri Vodcah (Mgbbl. III. ser. 294 m 112), Trojane (Mgbbl. III. ser. 383 m 6), Sentvid pri Prevojah (Mgbbl. III. ser. 359 m 267), Hrib pri Kamniku (Mgbbl. III. ser. 358 m 279), Prapreče pri Kamniku (Mgbbl. III. ser. 294 m 225 in 305 m 159), Kamnik (Mgbbl. III. ser. 246 m 254, 259 m 280 in 299 m 77), Sentvid nad Ljubljano (K. L. Vsch 2. ser. fasc. 30/2437 in Mgbbl. III. ser. 369 m 117), Medvode (Gb. Asentjahrgänge 1801—1901/284—366), Skofja Loka (Evidenz der Marine Patental Invaliden, skr. EMPI 5/K1, EMPI 5/G1, Mgbbl. III. ser. 259 m 242, 282 m 128 in 307 m 59), Kropa (Mgbbl. 280 m 219), Zelezniki (Mgbbl. 331 m 101), Kranj. (Qua liste 262/6504), K. L. Vsch 2. ser. fasc. 14/1172 in Mgbbl. III. ser. 415 m 91), Log pri Kranju

(Mgbbl. III. ser. 253 m 227), Podnart (Mgbbl. III. ser. 276 m 246), Radovljica (Mgbbl. 267 m 215 in 252 m 188), Lesce (Mgbbl. III. ser. 384 m 143), Zagorica pri Bledu (Mgbbl. III. ser. 241 m 366), Bled (Mgbbl. III. ser. 241 m 366), Koroška Bela (Mgbbl. III. ser. 367 m 131) in Tržič (Mgbbl. III. ser. 383 m 144). — 25. Leta 1922 in 1924 je Avstrija vrnila Jugoslaviji vse personalne dokumente mornariškega moštva, podoficirjev in oficirjev. Ta material je bil med drugo svetovno vojno ali neposredno po njej izgubljen. V Vojnem arhivu na Dunaju obstoji le seznam vrnenih dokumentov z naslovom: Verzeichniss über die abgeführte Personaldokumente jugoslawischer Staatsbürger. Razdeljen je na dva razdelka tj. na oficirje in uradnike ter podoficirje in moštvo. Vir krajšan s kratico VJug. — 26. Krajevno so razporejeni takole: Celovec (Gbb. Kr. Mar. 48/138, 444/572, 610/691, 740/734, 921/933, 1318c/1341, 1352/1431, 1997, Qua liste 29/706, 59/1459, 184/4884 in 231/5638, Gbb. O. u. B. 9/1568), Šentvid ob Glini (Qua liste 52/1278 in 53/1290, Gbb. Kr. Mar. 1367 in 1401), Pliberk (Qua liste 89/2210, 218/5273 in 258/6393), Šmohor (Gbb. Kr. Mar. 574), Sv. Martin pri Celovcu (Qua liste 94/2309), Smartno pri Beljaku (Gbb. Kr. Mar. 484), Dobrla vas (Qua liste 14/354), Prevalje (Qua liste 196/4789), Jezernica pri Beljaku (Qua liste 128/3090), Malošče (Qua liste 221/5342), Čanjče (Qua liste 109/2699), Čajna (Qua liste 147/3546), St. Salvator (Qua liste 19/454), Trg na Koroškem (Qua liste 3/58), Slovenji Plajberk (Gbb. Kr. Mar. 1384), Železna Kapla (Gbb. Kr. Mar. 294), Waidach (Gbb. Kr. Mar. 1322) in Čajna (Gbb. O. u. B. f. 10/1673). — 27. Krajevno so razporejeni takole: Celovec (Mgbbl. 1903-4/2508, 1904-5/744, 1904-5/518, 1905-7/31, 1906-10/2674, 1907-12/3928, 1907-12/716, 1907-13/4152, 1902-18-2900/695, 1902-18-2901/3757, 1909-17/30, 1909-17/181, 1909-17/180, 1910-20/70, 1910-20/385, 1911-26/4007, 1911-25/1055, 1912-28/741, 1912-28/753, 1912-30/3314, 1913-32/965, 1913-32/802, Gbb. O. u. B. f. 14/2299 in 14/2317, Velikovec (Mgbbl. 1902-18-2901/3819, 1913-32/1105). 10 jih je zabeleženih v seznamu pod VJug, ker so se odločili ostati v Jugoslaviji. Beljak (Mgbbl. 1906-10/2525, 1908-14/440, 601-2900/2830, 601-2900/2832, 1909-17/464, 1910-22/3899, 1912-28/681, 1913-31/591, 1913-32/961, 1913-34/5970, Gbb. O. u. B. f. 13/2145), Wolfsberg (Mgbbl. 1910-22/3045, 1903-4/2507, 1906-9/542, Gbb. O. u. B. 13/2101 in 14/2153). 4 so zabeležili v VJug, ker so se odločili živeti v Jugoslaviji. Pliberk (Mgbbl. 1910-21/1282, 1911-24/612, 1911-26/4027, 1913-32/1114, 1902-18/1907-11/2), Podklošter (Gbb. Kr. Mar. 2210, Gbb. 1908-2901/3070, 1911-25/1010, 1912-27/308), Trg na Koroškem (Mgbbl. 1905-8/2842, 1913/31/383, 1913-32/891 in Gbb. Kr. Mar. 1130), Železna Kapla (Seearsenal Gbb. 274/319/1916 jungen, Österreich Landsturm 1917/8a), Sentvid ob Glini (Mgbbl. 1902-18-2901/3894 in 1913-31/734), Urlaken (1909-19/4019 in 1913-32/955), Skofji dvor (Gbb. Kr. Mar. 2183, Mgbbl. 1907-12/3907), Žiljica pri Podkloštru (Gbb. Kr. Mar. 1318 d in Mgbbl. 1905-8/2399), Smartno pri Beljaku (Mgbbl. 1902-18/2901/

3703 in 1912-29/1998). Dračja vas pri Celovcu (Mgbbbl. 1903-3/605), Št. Rupert pri Celovcu (Mgbbbl. 1905-8/2673), Reichenau (Mgbbbl. 1905-7/481), Sekira (Mgbbbl. 1906-10/2682), Himmelberg (Gbbbl. O. u. B. 13/2137), Poreče pri Celovcu (Mgbbbl. 1907-13/4058), Kotmara vas (Mgbbbl. 1907-13/4181), Vetrinj (Mgbbbl. 1910-20/464), Gradnica (Mgbbbl. 1912-27/482), Glanhofen pri Osojah (Mgbbbl. 1911-23/294), Žihpolje (Mgbbbl. 1908-2901/3895), Bistrica pri Celovcu (Mgbbbl. 1909-18/738), Dole pri Možberku (Mgbbbl. 1909-17/215), Wöllkendorf (K. L. Vsch. 2. ser. f 21/1739), Krotna vas (Mgbbbl. 1910-22/3924), Sepec pri Celovcu (Mgbbbl. 1905-8/2678), Dobrla vas (Mgbbbl. 1904-6/3214), Podkraj pri Velikovcu (Mgbbbl. 1905-8/2948), Važenberk (Mgbbbl. 1906-10/2065), Pri Štihu pri Velikovcu (Mgbbbl. 1907-12/3921), Javorje (Mgbbbl. 1913-34/5897), Remšnik (Mgbbbl. 1913-31/358), Zitarra vas (Mgbbbl. 1909-19/4018), Sv. Števan pri Velikovcu (Mgbbbl. 1908-14/528 in 1913-31/237), Rikarja vas (Österreich. Landsturm 1917/73a), Lušje (Mgbbbl. 1903-4/2516), Sovče pri Beljaku (Mgbbbl. 1905-8/2955), Drevlje pri Beljaku (Qua liste 152/3660), Diča vas (Mgbbbl. 1912-27/278), Vajškra (Mgbbbl. 1911-25/918), Unterwollanig pri Vajškri (Mgbbbl. 1913-34/3941), Podgorje (Mgbbbl. 1913-33/3075), Reka pri Beljaku (Mgbbbl. 1913-31/26), Zeduška vas (Mgbbbl. 1911-26/4169), Stadelbäch (Mgbbbl. 1910-20/563), Bistrica pri Beljaku (Mgbbbl. 1908-14/528), Brdo ob Baškem Jezeru (Österreich. Landsturm 1917/60a), Rute (Mgbbbl. 1903-4/2513), Megvarje (Mgbbbl. 1903-4/2446), Cajna (Mgbbbl. 1993-3/92), Slovenji Plajberk (Mgbbbl. 1912-28/683), Goriče pri Pliberku (Mgbbbl. 1910-21/1297), Volmat (Mgbbbl. 190-21/860), Prevalje (Mgbbbl. 1906-10/2272), Guštanj, sedaj Ravne (Mgbbbl. 1903-4/2515), Cajnža vas (Mgbbbl. 1907-13/4179), Toporje (Gbbbl. Kr. Mar. 2095), Grebinj pri Trgu (Osterr. Landsturm 1917/306 a). — 28. To so bili: navtiki: Koch Metod, Jeglič Oskar, Pirc Metod, Pirc Boris, Kern Ivan, Andoljšek Vladimir in Bernard Jeločnik, vsi iz Kranja, Anton in Henrik Klinar iz Jesenic, Ciril Wilfan iz Radovljice, komisar Pretnar Jože iz Podbrezj in vojni pisar Ciril Jenko iz Šentvida nad Ljubljano. — 29. Podoficirje po Verzeichnissu Jugosl. državljanov razporedimo krajevno takole: 15 jih je bilo iz Kranja, 8 iz Škofje in Stare Loke, 7 iz Radovljice, po 6 iz Kamnika in Kranjske gore, 5 iz Kroke, po 4 iz Sv. Križa pri Kranju, Predoselj in Šentvida nad Ljubljano, po 3 iz Stražišča pri Kranju, Naklega, Bleda z Gorjami in Jesenic, 2 sta bila iz Homca pri Kamniku, Lukovice, Poljan pri Škofji Loki, Smlednika, Breznice, Koroške Bele in Tržiča, končno so po enega podoficirja te dobe dali sledeči gorenjski kraji: Moravče, Loka pri

Mengšu, Trzin, Dob, Mekinje, Nevlje, Domžale, Volčji potok, Drtija, Zgornji Tuhinj, Selce pri Škofji Loki, Kamna gorica, Preddvor pri Kranju, Mavčiče, Primskovo, Cerklje, Velesovo, Zminec, Ovšiče in Lancovo pri Radovljici, Bohinjska Bistrica in Fužine v Bohinju ter Rateče. Navadni mornarji prihajajo prav tako iz zgoraj omenjenih krajev, med neimenovanimi kraji so: Mengeš, Podrečje, Rafolče, Begunje, Jarše, Sv. Jošt, Breznica pri Kamniku, Dolsko, Zali Log in Krašica. Zanimivo je, da je vsaj 15 navadnih mornarjev tega seznama iz mesta Kamnika. — 30. Oficirja sta bila dr. Lužar Jože iz Tržiča (Qua liste 146/3226) in poročnik fregate *Günther Theodor Hönig* z Bleda (Gbbbl. Kr. Mar. 457). Podoficirji pa so bili Jožef Pavlica in Ivan Ziga iz Kamnika (Osterr. Landsturm 1917/221 in Seearsenals Gbbbl. 1408/134/1915), Leopold Bista iz Kroke (EMPI 4/16), Karl Wistan iz Kranja (Mgbbbl. 1909-19/4033), Friderik Remic iz Mlake pri Kranju (Mgbbbl. 1913-32/867), Marko Rutar iz Senčurja pri Kranju (Seears. Gbbbl. H-B5/1915), Slapar Jurij iz Jezerskega (Osterr. Landsturm 1917/4 Ba), Kokalj Albin iz Tržiča (Mgbbbl. 1913-31/593), Dragan Karl in Alojz Tepina iz Radovljice (Mgbbbl. 1903-3/322 in K. L. Vsch. ser. 2 f. 37/3049), Marij Čop iz Kresnic (Gbbbl. Kr. Mar. 2052 a) in Rihard Mežik iz Jesenic (Mgbbbl. 1909-19/3857). — 31. Prim. (Zbornik) 10 let višje pomorske šole Piran v seznamu pomorščakov — šolarjev. — 32. Prav tam in Anuario marittimo Trst (Od leta 1870—1890). — 33. M. Pahor: 100 let slovenskega ladjarstva. Piran 1969 st. 10. — 34. Kakor op. 31. — 35. Kakor op. 33 str. 23 in 24. Prim. tudi Anuario marittimo od 1868 dalje. — 36. L'Instituto tecnico nautico »TOMASO DI SAVOIA« nel bicentenario dela sua istituzione. Trst 1954, str. 10 nasl. — 37. Anuario marittimo Trst od 1859—1912 v seznamih uslužbencev in delavcev avstrijskega LLOYDA. — 38. Prim. M. Pahor: Vloga furmanstva pri rekrutiranju avstrijskega pomorskega kadra (s posebnim ozirom na Štajersko). Delo se tiska v ČZN v Mariboru. — 39. Prim. opombe s seznamimi oficirjev. — 40. Prim. npr. Schiavuzzijeva korespondenca z ladjarjem Michelangelom Zoisom v AS. Fotokopije v Pomorskem muzeju v Piranu. — 41. Prav tam. — 42. Eva Zajiček, umetnostna zgodovinarka na Švedskem, me je opozorila na gradivo o »Kranjskih in avstrijskih ladijskih žebliih«, ki ga vsebuje državni arhiv v Stokholmu. — 43. Na to me je opozorila kolegica Katarina Kobe-Arzenšek iz Tehničnega muzeja Slovenije. — 44. Navadno se takšne opazke nanašajo na mladeniče palube, ki so jih starši zaupali furmanom, ti pa so jih v Trstu, na Reki ali v Kopru (v gorenjskem in koroškem primeru vedno v Trstu) izročili rekrutacijskim oficirjem.